

PROLETAREC

Slovensko Glasilo Jugoslovanske Socialistične Zveze

ŠTEV.—NO. 618.

CHICAGO, ILL., dne 17. julija (July 17) 1919.

LETO—VOL. XIV.

Upravništvo (Office) 3639 WEST 26th ST., CHICAGO, ILL.—Telephone, Lawndale 2407

USODA ZMAGOVITEGA KAPITALIZMA.

Kakor vsaka družba, je tudi kapitalistična prinesla zarodek one, ki ji bo sledila, s sabo na svet. Porodila se je in s tem je bilo določeno, da tudi umre; lahko pa bi ji služilo za tolažbo, da ima naslednika in da ne ostane za njo praznosta; lahko bi bila ponosna, da bo stalo, kar pride za njo, na višji stopnji, kakor ona sama. Po zakonu razvoja je pričakovati, da bo njeno dete popolnejše od nje.

Kapitalistični sistem je bil v svojih začetkih zelo skromen. Industrijalna podjetja so bila majhna in raztresena kot osamljeni otoki v ogromnem morju agrarizma. Ostanki fevdalizma so še dolgo živeli in manifestirali svojo moč; popolnoma še do današnjega dneva niso pokopani, vsaj povsod še ne. Toda navidez slabotno dete se je hitro razvijalo; podjetja so se povečevala in množila; nekatere dežele so tekom tega razvoja popolnoma izgubile svoj prvotni poljedelski značaj in so postale industrijalne. Kapital se je množil in — koncentriral. V samih kapitalističnih krogih so nastajale velike izpremembe. Kapitalisti so občutili moč kapitala in kapitalizma — ne vselej sebi na radost, ampak pogosto na veliko žalost; neprenehoma se je uresničeval pregovor, da žro velike ribe male ribe. Kapitalizem je v tem oziru mehaničen sistem, od katerega se ne more zahtevati duša. Rast v veliko je njegov zakon; koncentracija je njegova tendenca. Komu se pri tem dobro godi in komu slabo, je le vprašanje moči. Nekdanji roko-delec se je povzpел in postal kapitalist; v primeri s svojim prejšnjim položajem je bil velik gospod, in zazdelo se mu je, da je sedaj enak nekdanjemu baronu, ki je včasih z zaničevanjem gledal nanj. O svoji varnosti ni niti najmanjše dvomil; kaj naj bi se mu tudi zgodilo, če ima sto tisočakov v svoji blagajni? Pa prišel je dan, ko mu je nekdo dokazal, da je pol milijona večja riba. Čez nekaj časa se je pa pol milijona moralo prepričati, da so na svetu še večje ribe z enakimi požeruški nagoni, z enakim brezobzirnim apetitom.

Kapitalizem ne more drugače učinkovati. Da eksistirajo poleg velikih kapitalistov tudi še manjši, poleg ogromnih trustov tudi še individualni podjetniki, ni nasproten dokaz. Le znamenje je, da ni proces še povsod dosegel svojega vrhunca, in da se še tuptam porajajo mali kapitalisti, ki pa vendar niso nič družega, kakor bodoča hrana za večje in največje. Funcionira-

nje zakona je povsem očitno. Nikomur ne more napredujoča koncentracija ostati skrita. Če se tuptam še dvigne posameznik iz socialnih nižav v srednje višine malih kapitalistov, pomeni to prav malo vpricho bilanc velikih korporacij, ki so se med tem časom podvojile ali potrojile in s svojo impozantnostjo vzele novemu malemu "tovarišu" vsako upanje za bodočnost.

V tej progresivni koncentraciji kapitala je nekaj paradoksnega; končni rezultat tega procesa bi moral biti, če bi šlo vse po ravni poti, da bi na koncu konca en sam gospodar ekonomično obvladal ves svet. Kajpada je to v praksi nemogoče, ker ne more kapitalistični sistem tako dolgo vztrajati, kajti nasprotno sile, vstajajoče v njegovem lastnem telesu, postajajo premočne, da bi jim mogel kljubovati, dokler ne doseže svojega idealno zadnjega cilja. Ali če ne bi bilo teh ovir, bi moral končni rezultat biti baš tak. V tem ko postane od božje previdnosti izvoljeni posameznik absolutni gospodar sveta, cesar vseh cesarjev, se je pa tudi njegov absolutizem že zgrudil sam v sebi; veliki despot ni namreč nič družega, kot lastnik, ki pa ne more prav nič vladati, kajti vso produkcijo, vso distribucijo in vse, kar je s tem v zvezi, morajo opravljati in voditi drugi, in ves aparat je preogramen, da bi ga mogel le kontrolirati. Če hoče res biti gospodar, to se pravi, če hoče voditi svoj posel, se mora ves aparat zgruditi, ker enostavno presega moči človeka. Če pa hoče, da gre posel redno dalje, mora mirno trpeti, da ga opravljajo njegovi uslužbenci, kar je tedaj že precej velika ironija, ker je v resnici sam njihov suženj in je le vprašanje časa, da spoznajo sluge svojo faksično superioriteto. Kakšne bi mogle biti posledice tega spoznanja, ni treba tukaj preiskavati; že zato ne, ker ne pride nikdar tako daleč. Dovolj je, da spoznamo črva, ki ga ima kapitalizem sam v sebi in ki bi moral povzročiti njegov pogin, tudi če bi mu bilo dovoljeno, da se razvije do svojega najvišjega vrhunca.

Kapitalistična družba pomeni povzdigo kapitalističnega razreda iz nekdanje brezmoči do vladne stopnje. V kapitalizmu je ustanovljeno gospodstvo kapitalističnega razreda. Strmoglavljen je razred, ki je prej vladal; razredi pa odpravljani, ampak izpod gospodujočega je ostal drug razred: Delavstvo. Kapitalizem ga nezogibno potrebuje, kajti da more razpolagati s produkti, mora imeti nekoga, da jih ustvarja po

njegovi suvereni volji. Razred, ki ima to nalogo, mu mora biti brezpogojno podložen. To pa utemeljuje nasprotje interesov in izziva neizogiben boj, nov razreden boj, katerega vojski ne moreta biti v glavnem nihče drugi, kakor oba nasprotna razreda Kapitalistični in proletarski.

Moderno delavstvo je stvor kapitalizma, dete, ki je namenjeno, da postane njegov dedič. Da more nastopiti svojo dedščino, pa mora odstraniti tistega, ki mu jo skuša odtegniti — svojega lastnega očeta.

Na eni strani je torej jasno, da ne more kapitalistična družba večno živeti; na drugi strani je njen naslednik že viden. Kajti če propade kapitalistična družba, se ne more enostavno obnoviti kakor ptič Fenič. Kadar je mrtva, je mrtva in nobene Velike noči ni zanjo več. Vse dosedanje raznovrstne družbe leže tako v svojih grobovih brez nade na vstajenje; komaj kakšen nepopoljšljiv sanjač še misli, da bi se moglo še kdaj vrniti, kar je bilo, trezne glave so pa napravile križ čez preteklost in sprejemajo sedanost za sedanost, tudi če se niso sprijaznile z njo, bodisi da bi jim bila preteklost ljubša, ali pa da žele iz sedanosti naprej v bodočnost.

Smrt kakšnega družabnega sistema seveda ni kakor srčna kap. Nobena družba ni poginila nenadoma; vsaka je bolehala, se borila za svoj obstanek, pa vendar umirala, dokler ni naposled res umrla. Ali če se veda glede na individuum prepira, kdaj da se more reči, da je popolnoma in faktično mrtev, je to pri družbi še veliko težje določiti. Kapitalizem je v nekaterih deželah že popolnoma prevzel gospodstvo, a fevdalne institucije so še vedno obstajale. Novi vladajoči razred je adoptiral vsakovrstne šege onega, katerega je bil premagal, kakor prevzame včasih zmagoviti narod od premaganega jezik in šege. Zdelo se je, kakor da se je v novi kapitalistični družbi obnovil stari fevdalizem s svojo aristokracijo in z njenimi tradicijami. To se v resnici ni zgodilo; značaj družbe ni odvisen od takozvanih socialnih šeg, in današnja denarna aristokracija ni nikakor identična z nekdanjo fevdalno, pa naj jo skuša oponašati, kolikor le more. Pač pa živi v kapitalistični družbi še mnogo ostankov fevdalizma, ki jih ni kapitalizem obudil od mrtvih, ampak so se iz premagane fevdalne družbe rešili v sedanjo in jih kapitalizem še ni mogel popolnoma izpodrinuti ali pobiti. Tapatam so taki ostanki še zelo močni; v nekaterih deželah živita fevdalni in kapitalistični sistem še drug poleg drugega in se bojujeta za prvenstvo. Poleg tega je pa velik kos sveta še obtičal v fevdalizmu, kakor so še celo mnogo starejše družbe še etablirane po raznih krajih. V Tibetu vlada še vedno teokracija; na Japonskem je fevdalizem kljub vsemu oponašanju zapadne kulture še vladajoči faktor; po Aziji ni treba daleč hoditi, da se najde barbarizem, v Afriki ga je še hitreje odkriti, in kdor hoče študirati divjaštvo, ima tudi še prilike, da ga najde.

V vseh dobah je bil svet v tem oziru raznoličen. Socialne revolucije so vedno obsegale dolge dobe in poleg novega je vedno — tudi izza popolne zmage — še eksistiralo staro. Revolucija buržvazije še sedaj ni povsem dokončana in baš zadnja vojna je razkrila veliko moč fevdalizma v deželah, kjer je bilo to komaj pričakovati. Vloge, ki jo je na primer junkerstvo igralo v Prusiji, gotovo ne bo nihče podcenjeval; a junkerji so čisti reprezentanti starega fevdalizma, ki je sredi industrijaliziranja Nemčije uspešno kljuboval prodirajočemu kapitalizmu. Bilo je pa neizogibno, da je v to posegal tudi proces križanja in porajali so se prav čudni bastradi, otroci dveh nasprotnih sistemov, staromodni aristokrati, ki so bili v duši nepomirljivi fevdalci, pa so zaradi svojih gmotnih interesov postali industrijalni podjetniki in so tako stali z vsakomogo v drugem svetu, sredi nasprotujočih si interesov.

Socialna raznobarvnost sveta je nevtajiva; vendar pa se mora tudi priznati, da ni od vseh dosedanjih družabnih sistemov še nobeden toliko izenačil sveta, kolikor kapitalistični. Industrija, ki je bila prvi pogoj kapitalizma, je posledica moderne tehnike. Karakter tehnike je odvisen od njenih sredstev. Parna sila in elektrika, ki ženeta stroje v tovarnah in revolucionirata rudništvo, pa omogočata tudi železnice, parobrodarstvo, telegrafiranje in telefoniranje, z drugimi besedami vse tesnejše in tesnejše internacionalne stike. Moderna prometna sredstva olajšujejo kapitalizmu osvajanje sveta.

Medtem ko je kapitalizem še vedno na maršu k temu cilju in ko se njegove zadnje straže še vedno bojujejo z zadnjimi četami v glavnem premagane armade, pa že naškakuje novi sovražnik njegove postojanke. Proletariat vstaja, že ne več le v posameznih četah malkontentov brez jasnega cilja, temveč bolj in bolj kot organizirana armada, ki ve, kaj hoče, ker ve, kaj mora hoteti. In na posameznih frontah se že odigravajo odločilni boji.

Nova socialna revolucija je tu. Pravzaprav je bila že davno tu. Pričela se je tisti čas, ko se je kapitalizem začel etablirati in rekrutirati delavsko armado. Kajti iz tega delavstva se ni moglo razviti nič drugega, kakor nasprotnik kapitalizma, stvarnik nove družbe. Že desetletja stiziveli sredi socialne revolucije; tisoč posameznih, zdaj večjih, zdaj manjših bojev jo je ozrečevalo. Stavke, boji na voliščih, boji v parlamentih, prodiranje socialističnih elementov v zakonodajne zbornice, nezadovoljne koncesije vladajočih v industriji in v politiki, poizkusi odvrčanja delavstva od samostojne politike s snovanjem strank, ki niso ne ptič ne miš, ne krop ne voda — vse to so posamezne epizode, posamezni pojavi enega enotnega fenomena: Modernega socialnega boja.

Svetovna vojna je učinkovala kakor nova gonilna sila v zgodovini. V voz človeštva niso

več vpreženi konji; tudi tukaj se vozi z električno. Tako se je moral tudi socialni proces pospešiti vsled vojne in se je v resnici pospešil. Boj med kapitalizmom in proletariatom je stopil v nov stadij in vrše se bitke, do katerih bi bilo brez te vojne prišlo morda šele čez desetletja.

Toda če je svetovna vojna mogla pospešiti razvoj, ni mogla izpremeniti njegovih zakonov. Socialna revolucija je skrajšana, ni pa dokončana in tudi jutri ali pojutrišnjem še ne bo. In velika napaka bi bila praviti proletariatu, da stoji že na pragu gotove zmage. Bila bi največja napaka največ zaradi tega, ker ne bi to pospešilo njegove zmage, temveč bi jo zavleklo.

To zmago socializma, to se pravi za nadomestitev kapitalistične družbe z drugo, ki jo imenujemo socialistično, je volja ljudi veliko vredna; toda na noben način ne more nadomestiti drugih faktorjev, ki niso manj važni, ampak v resnici najvažnejši. Če je Marx v čem imel prav, tedaj gotovo v tem, da velja tudi v družabnem razvoju pravilo, da je treba poznati drevo, če hočemo ugibati, kakšen bo sad. Vsaka družba ima svoje pogoje; kadar se pogoji dopolnijo, je rezultat neizogiben; dokler ni pogojev, se pa rezultat ne more izsiliti z nobenim heroizmom.

V posameznih obvodih se vrše zelo intenzivni boji med starim in novim svetom. Bilo bi že nekoliko preveč rečeno, da se vrše med kapitalizmom in socializmom. Najsilnejši boj tega značaja se vodi nedvomno na Ruskem. Toda dejstvo je, da v Rusiji sploh še ni vladal kapitalizem. Kar se je tam ustanovilo namesto starega reda, pa tudi ni socializem, in preden se tam ustanovi socializem, preteče še veliko časa. S tem ni rečeno, da niso ljudje, ki vodijo ta boj na strani proletariata, socialisti, ampak da velja tudi zanje pravilo, da ne more njih volja, pa naj bi bila močna kakor Jupitrova, nadomestiti pogojev in razveljaviti zakonov razvoja. In če bi bile razmere v Rusiji take, da bi se tam res mogel v kratkem času ustanoviti socializem v pravem pomenu besede, ne bi to še pomenilo socializma za ves svet, kakor ni zmaga kapitalizma na Angleškem še dolgo pomenila zmago kapitalizma za ostali svet.

Z zmago buržvazne revolucije se je pričela nova socialna revolucija. Ta revolucija se nadaljuje in se bo še dolgo nadaljevala. Zmaga nove družbe ne pride kot rezultat kakšnega velikega heroičnega dejanja, temveč kot zadnji rezultat družabnega razvoja, ki je nujno revolucionaren razvoj, četudi ne nujno v smislu prelivanja krvi. Zmaga nove družbe pa tudi geografično ne bo enotna; kakor je poleg kapitalizma živel fevdalizem, tako bo poleg socializma še kapitalizem držal postojanke. In tam, kjer se danes včasih evfemistično še govori o zmagi socializma, se opažajo plodovi križanja, adaptiranja čisto kapitalističnih metod v organizmih, ki so ali pa vsaj hočejo veljati za socialistične, kakor na primer na Ruskem, kjer se vpeljuje v in-

dustrijo prav tiste metode, katerih se delavstvo v kapitalističnih deželah najbolj brani.

Kljub vsem, s čimer je svetovna vojna presenetila svet, se mora socialna revolucija pojmiti kot razvojen proces, v katerem je čudež slejkoprej izključen. Le ob takem pojmovanju bo živo človeško delo v tem procesu koristno in uspešno.

Propaganda in toleranca.

Predsednik irske republike De Valera potuje po Zedinjenih državah, da dela propagando za neodvisnost svoje dežele, in kamorkoli pride, ga sprejemajo množice njegovih rojakov z velikanskim navdušenjem. V kongresu je vložena resolucija, ki zahteva priznanje irske republike od strani Zedinjenih držav. Pri velikih bankah posreduje De Valera za veliko posojilo za svojo republiko. Medtem je pa ta republika komaj kje drugje, kakor na papirju in v propagandi. Človeku se zazdi, kakor da je Amerika zopet postala zavetišče preganjanih in zatiranih, kajti če bi vlada hotela nastopati po trdi besedi zakona, ji ne bi bilo težko preprečiti vsako tako propagando; pri tem bi imela še oporo v dejstvu, da je med Ameriko in Anglijo še vedno vojna tovarišica in da je zaradi tega agitacija proti Veliki Britaniji nedopustna. Ko je bil napovedan prihod De Valere, je res marsikdo mislil, da se zgodi kaj takega. Toda Amerika je v tem slučaju opravičila upe optimistov in ne dela De Valeri nobenih sitnosti.

Brez obzira na to, kako sodi kdo o irskem vprašanju sploh, je to zelo hvalevredno in vsak prijatelj svobode bo pozdravil tako ravnanje. Anglija najbrže ne bo posebno vesela te agitacije, četudi ni podala izjave direktno proti njej in sploh ni rekla nobene besede o potovanju De Valere. Za Anglijo ne eksistira nobena irska republika in z njenega stališča je propaganda, kakršno dela De Valera, veleizdajstvo. Ali menda imajo državniki v Londonu toliko soli v glavi, da ne marajo provocirati konfliktov, ki ne bi mogli poroditi nikakršnega zdravega sadu, pri čemer najbrže tudi računajo, da bo propaganda imela tem manj uspeha, čim manj bo zatirana. Ali imajo v tem prav ali ne, je postranska stvar; to pokaže bodočnost. Včasih ima propaganda več učinka, kakor orožja, včasih je pa le boj proti vetrnim mlinom. Za enkrat je bolj zanimivo, da Anglija molči in da Amerika mirno tolerira propagando. Ni se pa vpričo tega mogoče ubraniti nekaterih misli, ki so v naravni zvezi s to agitacijo in s to toleranco. Če je koristno brez ovir dovoliti to delo, zakaj ne bi bilo koristno zavzeti enako stališče napram propagandi sploh, pa opustiti progone in poizkuse zatiranja, ki ne rode nič drugega, kakor strasten in včasih silovit odpor? Če je taka toleranca priporočljiva napram Ireu, zakaj ne bi bila enako priporočljiva napram Amerikancem? Če se more brez razburjenja gledati na agitacijo za irsko republiko, zakaj ne bi mogla kri ostati mirna vpričo agitacije za industrialno demokracijo? Amerika bi pri tem ohranila svoj dobri glas kot dežela svobode, izgubila ne bi ni-

česar, vlada bi imela evidenco o tem, kar se godi, in nobena propaganda ne bi imela opravičbe, da se mora skrivati.

Naposled je itak vsako zatiranje propagande precej nezmisljeno; če ne ustreza čutom in mišljenju ljudstva, mora ostati brezuspešna, kajti po sili si ne da narod ničesar vtepti v glavo, česar ne mara in kar mu je zoprno; če pa živi ideja v duši naroda, pa naj bo še tako skrita, dobi prejalislej kri in meso, le da bo njen izbruh tem silovitejši, čim večji je nasprotni pritisk. Gotovo število pristašev dobi pač vsaka teorija, tudi najneumnejša; saj imamo v Ameriki na primer Holy Jumpers, Holy Hollers in druge sekte, v katerih pač ne more nihče najti nič pametnega; v Evropi so gotovi krožki agitirali proti cepljenju koz, drugi so učili, da se vsaka bolezen lahko ozdravi z blatom i. t. d. In vsaka taka neumnost je našla svoje pristaše. Ali nikdar jih ni bilo toliko, da bi mogli nadvladati pametne, izvzemši posamezne dobe, v katerih je kakšna neumnost postala epidemična, kakor različne verske blaznosti v srednjem veku, ki pa niso nikdar imele svojih korenin v preveliki svobodi, ampak le v pomanjkanju svobode, s katerim je bilo vedno spojeno gorostasno neznanje. Javna propaganda in najliberalnejša toleranca je v demokraciji absolutno koristna. Čim svobodnejša je, tem bolj navaja ljudstvo, da se zanima vsestransko zanjo; najboljše zdravilo proti fanatizmu je; misleče ljudi pripravlja do tega, da hočejo slišati vsako stran in da si napravijo svojo lastno sodbo. To je politična vzgoja prvega reda. Na takih tleh raste najsrečnejša demokracija, ker postajo ljudje razsodni in sposobni za samovlado. In v taki atmosferi se je najmanj bati bolehavega radikalizma, ker je ljudstvu v normalnih razmerah vsaka neopravičena eksaltacija zoprna in se mase vedno odvrta od histeričnega fanatizma.

Irska propaganda v Ameriki je mirna, vsaj v sodanji dobi. V Evropi ni bila vedno taka. Ni še dolgo, kar je imela tam zelo krvav značaj; takozvana binškošna revolucija je še v splošnem spominu — pač z vsemi njenimi tragičnimi posledicami. Da pa je dobila take oblike, je največ pripisati tlaku od angleške vladne strani, ki je izzval irski protitlak. In tako je z vsako propagando; če je dobra, najde svojo pot — po ravnem ali pa po ovinkih —, če ni nič vredna, zamre sama od sebe, razum če jo poživlja zatiranje.

Nekrvava aneksija.

Zelo zanimivo je poročilo, ki prihaja iz Haaga o namenu holandske vlade glede na takozvano Zuydersko jezero. Holandska se hoče povečati. Anektirati namerava celo provinco, obsegajočo 523,092 akrov, več kot jih ima pokrajina Zeeland, ki šteje 444,600 akrov. Toda ta aneksija je nameravana na tak način, da ga tudi največji pacifist lahko pozdravi in ki bi ga bilo priporočati še nekaterim drugim deželam. Gre namreč za to, da se izsuši imenovano jezero in otme rodovitna zemlja morju. Holandija je že pred vojno uvaževala tak projekt; svetovni kon-

flikt ga je zadržal, ne le zato, ker je morala tudi Holandija za obrambo svoje nevtalnosti mobilizirati veliko armado, vsled česar bi bilo primanjkovalo delavcev za tako ogromno delo, ampak tudi zato, ker bi v slučaju vojne Zuydersko jezero imelo velik pomen v obrambnem sistemu dežele. Pravijo, da se čuti Holandija sedaj dovolj varno, da podvzame to delo, s katerim upa rešiti tudi težki probleme brezposelnosti, ki je silno razširjena in dela vladi velike preglavice.

Tudi po dovršenem delu ostane precejšen kos prihranjen vodi v obliki jezera, da se odvrne nevarnost poplave, ki bi lahko nastala, če bi narasla Ijssel in druge manjše reke, ki se izlivajo v Zuydersko jezero, boljše rečeno v Zuydersko morje.

Da se izvede načrt, bo treba pred vsem zgraditi velik nasip med pokrajino Severna Holandija in Frieslandom ter prekopati kanal skozi otok Wieringen, kjer živi prejšnji nemški kronprince v pregnanstvu, da se regulira višina vode v Zuyderskem jezeru. Drug kanal se zgradi izza nasipa do Harlingena v Frieslandiji, da se omogoči brodarstvo iz luk ob Zuyderskem jezeru v Harlingen. Za zgradbo nasipa in k temu spadajočih del bo treba devet let; vsa dela skupaj so pa precenjena na šestintrideset let.

Od zemlje, ki jo mislijo na ta način ugrabiti morju, pričakujejo, da bo zelo rodovitna. Glavni dobiček bo torej gospodarski, in delo se bo bogato izplačalo, četudi bo treba ogromnih investicij.

Holandija je majhna dežela. S svojim delom pa daje zgled, ki je za mnogo večje dežele zelo poučen. Na zemlji je še mnogo drugih krajev, ki bi jih bilo vredno anektirati, nele v vodah, ampak tudi na suhem. Nikjer ni zapisano, da morajo vse puščave na vse večne čase ostati puščave. Mnogo je krajev, ki se pravzaprav ne bi smeli imenovati puščave, ker imajo pogoje za rodovitnost in bi jih bilo treba le izpopolniti, da bi res postali rodovitni, na primer napolniti vode, kar v mnogih slučajih nikakor ne spada med tehnične nemogočnosti in tudi ne zahteva toliko stroškov, kolikor izsušitev Zuyderskega jezera. Zadnja leta so nekateri narobe-filozofi slavili vojno, češ da je na svetu preveč ljudi in da je klanje bajé zaradi tega koristno. To je sicer velik nezmysel, ali če bi bilo v njem le količkaj resnice, bi bilo razširjenje za obljudenje sposobne zemlje pač pametnejše od pobijanja na debelo.

Vojna, ki jo namerava Holandija, bo bajé trajala štiriintrideset let; to je v resnici mnogo več, kot je trajala svetovna vojna. Ali take vojne smejo trajati tudi stoletja, pa ne bo ugovarjal noben človekoljub. Vodila se ne bo s topovi in strupenimi plini, ampak z lopato in krampom. Mobilizirane bodo armade, ampak ne infanterija, kavalerija in artilerija, temveč inženirji, kopači, zidarji i. t. d.

Zakaj je tako delo, kakor ga misli Holandija izvršiti, tako nenavadno, da se čudi ves svet, kadar se piše o njem? Zakaj ne bi bilo za velike in bogate dežele mogoče, kar je mogoče za malo Holandijo? Zakaj se ne vrše taka dela vsepovsod? Zakaj se vsaj, kadar je kje velika delavska brezposelnost, ne podvzamejo podobna dela za rešitev problema, kateremu ne zna družba priti do živega?

Ljudje, ki si izmišljajo vsakovrstne satire, da bi z njimi osmešili socializem, katerega večinoma ne poznajo, bi lahko, če bi ga malo natančneje študirali, spoznali, da vodi pravzaprav vse socialistično stremljenje do tega, da se nadomestijo krvave vojne s takimi mirnimi, kakršno namerava sedaj Holandija in da je temeljita preosnova družbe absoluten predpogoj, da se doseže tak cilj. V Ameriki imamo na primer neizmerne kraje, ki bi se lahko pridobili za kulturo; cele države na zapadu čakajo na človekovo znanje in delo, da mu povrnejo trud s preobilnimi plodovi. Toda privatni kapital se ne loti tega posla, dokler lahko pričakuje na drug način večje in hitrejše profite. Kdo ga bo prisilil, da investira, kjer se mu ne ljubi? Splošni interesi ne pomenijo privatnemu kapitalu nič, dokler ne postanejo to njegov lastni interesi. Treba je torej najti način, da ne bodo skupni interesi odvisni od dobre ali slabe volje in od profitov nekaterih posameznikov, in socializem daje edino podlago, na kateri je to mogoče.

Tiskovna svoboda v Sloveniji.

Poštna zveza s Slovenijo je — od ameriške strani — odprta in dasi obstajajo očitno še težave po Evropi, dobivamo vendar naposled različne liste iz starega kraja. Mnogo zanimivega nam razkriva to časopisje; seveda ni vse zanesljivo, kar je zanimivo. Pred vsem se lahko spozna, da so vesti nepopolne in da ne more čitatelj izvedeti vsega, kar bi rad izvedel. Komu je pripisati to pomanjkljivost, se lahko uganee, če se malo bolje pogleda na zunanje lice nekaterih listov.

Niso še daleč za nami časi, ko se je pela srbski vladi slava do neba in se nam je slikala Srbija kot dežela največje demokracije; kdor ni hotel slepo prisegati na to, je bil sovražnik narodnega edinstva, zlohoten zabavljaj in srbofob. Sofistika se ni niti mnogo trudila z zakrinkavanjem svojega obraza; srbska vlada in Srbija sta bili eno; med srbsko dinastijo in srbskim narodom ni bilo razlike.

Jugoslovansko Republičansko Združenje je vedno stalo na stališču narodnega zedinjenja in osvoboditve Jugoslovanov, toda borilo se je za pravice NARODA, ne pa za predpravice kakšne dinastije ali za diktaturo kakšne vlade. Zaradi tega je moralo voditi boj proti vsem tendencam, katerih cilj je bil protinaroden, in ker je bilo mnogo takih tendenc, je bilo tudi mnogo boja.

Sedaj postaja vse jasneje, da je bil ta boj zelo opravičen in le škoda je, da se ni mogel voditi z večjimi močmi. Danes je razpoloženje med ameriški Jugoslovani pač precej drugačno, nego je bilo pred padcem Avstrije. Polagoma se odpirajo oči tudi tistim, ki so včasih mislili, da bo nekoliko samozvanih voditeljev iz gole ljubezni do naroda ustvarilo raj v preporejani domovini. Polagoma spoznavajo, da je v tej domovini vse kaj drugega, kakor raj, in vsaka nova vest, ki pride iz starega kraja potrjuje to.

Med najelementarnejše pogoje vsake resnične demokracije spada svoboda tiska. Umevno je pač, če se hoče država v zelo izjemnih slučajih, kakor na primer v vojni, zavarovati proti slučajnostim, ki bi mogle na primer koristiti sovražniku. Toda je postoma tudi v tem oziru strah konservativnih duhov prevelik, toda vojna je končana, v Jugoslaviji pa imajo še vedno cenzuro, ki nas spominja na najtemnejše dneve stare Avstrije.

Naša slika kaže posnetek ene strani ljubljanskega dnevnika "Naprej", ki je zgovoren dokaz velike "demokracije", ki je sedaj doma v naši stari domovini. Razume se, da to ni edina konfiskacija, ki je zadela omenjeni list. Pri tem pa je treba omeniti, da je slovensko časopisje še razmeroma "srečno", kajti nekaterim hrvaškim in srbskim listom se godi še vse drugače. Zdi se, da je cenzura najbolj razbesnjena v Zagrebu in v Bosni, kjer imajo nekateri listi skoraj vsak dan tako belino, kakršno nam kaže "Naprej" v tej številki.

Vprašanje največjega zanimanja je, kako dolgo mislijo sedanji gospodarji Jugoslavije vzdržavati te razmere. Zelo opravičen je sum, da bi jih najrajši še za dolgo časa pustili neizpremenjene, skoraj gotovo pa vsaj do sestanka ustavodajne ali definitivne skupščine, da bi imel narod pri volitvah dovolj močan nagobčnik. Kajti cenzura ima vedno svoje namene.

Na "nenormalne čase" se vlada v Belgradu ne more izgovarjati; nenormalni bodo časi v Jugoslaviji še dolgo, ker je po debatah v narodnem predstavništvu spoznati, da je v deželi v vsakem oziru nered kakor v kakšni zapuščeni ropotarnici, in da so sedanji gospodarji dežele enostavno nesposobni, da bi napravili kaj pametnega iz te gospodarske, prometne, produkeijske in splošne anarhije. Tako dolgo pa narod vendar ne more čakati, da pošlje Bog gospodom ministrom v Belgradu talente, katerih jim primanjkuje. Svoboda tiska je pogoj, da pride red v deželo; če ne more ljudstvo izraziti svojih misli, se mora vladati brez razuma, kajti če ni misli med ljudstvom, jih ne more biti nikjer. Dvajset ministrov v Belgradu tudi nima več pameti, kakor ves narod.

Zatiranje tiskovne svobode je pa na drugi strani najjasnejši dokaz, da se vodi v deželi boj. Vodi se pa z neenakimi sredstvi. Vlada izrablja moč, ki ji ga daje državni aparat, medtem ko se skuša narodu vzeti edino sredstvo: svobodo njegove besede. To je bila stara metoda vake avtokracije, in s tem, da se je poslužuje, kaže sedanja jugoslovanska vlada svoj pravi značaj. Namesto slavljenе demokracije bi se rada definitivno ustanovila dinastična avtokracija ali pa militaristična diktatura. To seveda ne gre, če se narodu ne zaveže jezik. Da ima narod povedati kaj drugega, kakor oni, ki delajo grom in blisk v Belgradu, se pa jasno spoznava po tem, da ne dovoli vlada listom povedati, kar bi hoteli povedati.

Dvoma torej ni, da je v domovini boj. Za nas pa tudi ne more biti dvoma, na kateri strani je v tem boju naše mesto. Bojevali smo se za svobodo Jugoslovanov; dokler ni te svobode, se mora boj nadaljevati in vse moči se morajo zbrati, da bo uspešen.

Posebna pogodba.

Med Francijo, Anglijo in Ameriko naj bi se po nekih dogovorih v Parizu sklenila posebna zveza, po kateri naj bi bili zadnji dve deželi zavezani, da priskočita Franciji na pomoč, če bi bila zadnja od Nemčije "brez provokacije" napadena. Ta vest je prišla iz Pariza — baje po indiskreciji — preden je predsednik ali kakšen ameriški delegat kaj izjavil o tem. V Zedinjenih državah je povzročila precej razburjenja, kar je lahko razumeti. Zdi se, da se pripravlja tudi proti tej pogodbi znatna opozicija. — Ko je prišlo prvo poročilo o tej nameravani pogodbi v Ameriko, bi si bil človek najrajši pomeneal oči, da se prepriča, ali ne spi. V Parizu so ustanovili "večen mir"; vsa diplomatska umetnost je bila mobilizirana, da se ustvari podlaga tej večnosti. Predsednik je tam šele spoznal, kaj se pravi diplomacija; Clemenceau, Lloyd George in Orlando so bili njegovim glavnim učitelji. Ne vemo sicer, kako globoko je prodrl v meglo njihove umetnosti, ali vsekakor je imel priliko spoznati, da je profesionalna "visoka politika" vse drugačna, kakor si jo je bil on zamišljal v časih, ko je še govoril o javni diplomaciji in pod nih idealnih rečeh. S pomočjo te braminske vede so zvarili mir, o katerem smo neštetokrat slišali, da bo trajen. In naenkrat prihaja na dan, da ne verujejo stvarniki tega trajnega miru sami v njegovo trajnost in da snujejo posebne alianse za novo vojno, o kateri so pravkar trdili, da je nemogoča. Kdo naj razvozlja to diplomatsko uganko?

Čudimo se pravzaprav predsedniku Wilsonu. On je bil najglasnejši oznanjevalec trajnega miru in kakor je idealističen, je gotovo verjel vanj. Kako da se mu ni zazdelo čudno, da se zahteva od njega pristop v posebno alianco, ki računa z novo vojno tako močno, da se že pripravlja nanjo? Ko so prišli Francozi s to zahtevo k njemu, bi bilo najbolj naravno, da bi se bil vprašal, čemu so v Parizu delali tako dolgo za dosego trajnega miru, če je rezultat tako negotov. In v njem bi se bila morala zbuditi misel, da mora biti v mirovni pogodbi vendar nekaj zgrešenega, če ne prinaša tega, za kar se je bil z vso svojo avtoriteto angažiral. To bi bilo moralo voditi do revizije vse pogodbe, in če bi se bili drugi diplomatje upirali, bi bil to zanj dokaz, ka niso nikdar hoteli tega, kar on.

Ta aliančna pogodba ima pa sploh zanko, ki lahko postane zelo nevarna. Amerika naj priskoči Franciji na pomoč, ako jo Nemčija brez provokacije napade. Kaj se to vendar pravi? Kdo naj konstatira, ali je bila kje provokacija, ali ne? Ko je Avstrija poslala Srbiji znani fatalni ultimatum, bi se bil Berchtold na glavo postavil za to, da je bila uboga Avstrija provocirana. In kdor je verjel, da je bil sarajevski atentat res glavni povod vojne — in to jih je mnogo verjelo — bi bil moral sprejeti Berchtoldovo stališče tudi v tem oziru. Kaj je in kaj ni provokacija v internacionalnih odnošajih, ni vprašanje navadnega zdravega razuma, temveč vprašanje diplomatskih knifov. Talentov, ki hočejo namenoma koga napasti, pa si znajo nadeti krinko napadenega,

se še ni zmanjkalo. In ko je na primer Bismarck falsificiral nemško depešo, je minilo mnogo časa, preden se je to odkrilo. Kadar izbruhne vojna, je navadno premalo časa in premalo prilike, da bi se preiskovalo in zanesljivo dognalo, kje je pravica in kje krivda. Ali naj se res Amerika zaveže tako, da bo morala morda podpirati stvar, ki nastopa pod krinko pravice, pa se pozneje izkaže, da je bila krivična — pozneje, ko je morda že prepozno?

Recimo, da bi mogla Amerika brezpogojno zapupati današnji Franciji, natančneje rečeno današnji francoski vladi, kar se nam tudi ne zdi tako kakor pribito. Ali kdo more povedati, kakšna bo tam vlada čez mesec, čez leto dni, čez pet let? Kdo more vedeti, kakšne izpremembe se zgodijo v raznih deželah tekom časa? In Amerika naj si veže roke za vsak slučaj, tudi za slučaj, če bi se na Francoskem prisvojili vladno moč kakšni rokovnjači, ki bi bili dovolj spretni, da bi znali skrivati svoj pravi značaj!

Kako se vrše izpremembe včasih hitro in temeljito, nam kažejo prav sedanji časi. Postransko je vprašanje, katere izpremembe smatra kdo za dobre in katere za slabe. Eden se navdušuje za boljševisko revolucijo na Ruskem, drugi jo preklinja. Ali naj bo dobra ali slaba, velikanska izprememba je na vsak način. Kdo pa bi mogel danes prisegati, da se ne izvrši na Francoskem enako globokosegajoča revolucija, morda povsem drugačnega značaja, a vendar taka, da izpremeni razmere enako temeljito? Amerika pa je vezana...

Še eno vprašanje se da pri tem odgnati. Kaj naj si mislijo drugi narodi, ki pristopijo v ligo narodov, če vidijo, da sta v tej ligi dva razreda, eden za vse, a drugi, posebni, za Francijo, Anglijo in Ameriko, a namenjen le specialni koristi Francije? Koliko vzajemnega zaupanja more biti v taki ligi? In kako naj se v takih razmerah kdaj izgledijo tla za razoroženje, o katerem se je toliko govorilo, kakor da je že na obzorju?

Germer, tajnik socialistične stranke o ultraradikalcih.

Da strankin tajnik Germer ni naklonjen "levemu krilu", priča njegov letak, ki ga je bil razposlal pred kratkim socialističnemu časopisju. Vsled stika, ki ga ima kot izvrševalni tajnik z "levim krilom", menda noben drug ne pozna tega elementa bolje kakor on, zato se pa tudi ni nič čuditi, če ga sovraži nekoliko bolj iz srca, kakor pa ostali člani eksekutive.

V letaku, ki smo ga prejeli pred kratkim, piše Germer o nekem Whitu, ki je igral svoječasno tako vlogo, kakršno igrajo nekateri posamezniki "levega krila" v W. F. of M.

White je bil končno razkrinkan na neki konvenciji W. F. of M., kot plačan špian, in Germer zaključuje, da se takih špionov ne manjka niti v socialistični stranki.

Letak, ki nosi naslov "Socialist ali frakcionist", ima med drugim sledečo vsebino

"Ko sem pred devetnajstimi leti pristopil k so-

cialistični stranki, sem storil to kot socialist in ne kot frakeionist. Edini interes, ki me je gнал v stranko, je bilo delo za socializem in ne za to ali ono frakcijo. Misel, da goje socialisti v stranki frakcije z namenom, da mi "ugrabijo", mi je bila vedno zoprna. Vedno se mi je zdelo, da tiči za takimi poizkusi nekaj nepravilnega.

Pred nekaj leti je bila Zapadna zveza rudarjev (W. F. of M.) najbojevitejša delavska organizacija v Ameriki. Napredno delavstvo je zrla nanjo s ponosom, in socialisti so kazali nanje kot na vzor delavske organizacije. To je bilo davno, preden so bili naši samozvani "revolucionarji" v Ameriki, in jim vsled tega zgodovina te organizacije ni znana. Pa tudi če bi bili v Ameriki, bi to brzgotne ne napravilo nanje nobenega vtisa.

V tej organizaciji so se nahajali elementi, ki so se kazali vsem ostalim za vzor "revolucionarne" aktivnosti. Oni so hoteli "ugrabiti" organizacijo za bolj revolucionarno in nekompromisno akcijo. Eden izmed teh "ultra revolucionarjev" je bil neki M. E. White. Mnogi starejši sodruzi se ga bodo morda še spominjali. V poznejšem času je bil organizator za I. W. W., toda pred tem časom je bil član eksekutive W. F. of M.

Noben drug izmed organizatorjev W. F. of M. ni rabil, če je šel na primer v Trinidad, Colo., ali v kakšno drugo zapadno naselbino organizirat, bolj radikalnih fraz, kakor jih je rabil M. E. White. Bila ga je sama revolucija. W. F. of M. je bila zanj prepohlevna. Vzlic temu, da je bila W. F. of M. priznana za najradikalnejšo delavsko organizacijo v Ameriki, je hotel, da naj bi bila še radikalnejša.

Toda par let pozneje je bil "revolucionar" M. E. White razkrinkan, z drugimi sedmimi vred kot plačan agent kapitala. Krinka, za katero so se skrivale radikalne fraze, je padla.

Vsi tisti, ki so se strinjali z "revolucionarnimi" frazami M. E. White, seveda niso bili plačani agentje. Največ je bilo takih, ki so bili njegove marionete. Bili so pošteni in nedolžni, ampak služili so Whitu.

Ali si je v tem slučaju mogoče misliti, da bi kdo verjel, da je bil M. E. White špion? Gotovo ne! On je bil "mož dneva" in je zastopal vse, kar je bilo "revolucionarno".

Njegove lepe in radikalne fraze so pridobivale poslušalce. Če bi bil takrat kdo izrazil sumnjo, da se nahajajo v W. F. of M. plačani agentje, bi ga bili Whitovi pristaši linčali.

Naši "revolucionarji" in heroji besed bodo seveda zagnali huronski krik, češ, da se skuša White izrabiti napram njim in na ta način vzbuditi sumnja, da se nahajajo plačani agentje tudi med njimi. Zaltevali bodo tudi takoj dokaze. Priznamo, da dokazi v tem slučaju niso pri roki. Dalje tudi priznam, da je na tisoče sodrugov, ki tako verno slede samozvane mu "levemu krilu" v sedanji strankini krizi, glede kakih grošev čisto nedolžnih. Oni slede le po svojemu prepričanju vsemu, kar jim vodstvo "levega krila" natvezi. Toda da se nahajajo v stranki plačani agentje, je splošno priznano.

Kdo so ti agentje — bo morda kdo vprašal. Jaz bi jih rad sam poznal. Govoril sem z mnogimi sodruzi in nekateri soglašajo s tem, da nameravajo nekateri plačani agentje uprizoriti drug "Haymarket". Vem, da bo to velika bomba za "levo krilo" — toda kaj zato? Denuncirali me bodo, kakor je White denunciral uradnike W. F. of M., ki se niso strinjali z njegovim ultraradikalizmom. Toda ne pozabimo, kaj lahko stori v stranki en Hary Orchard. Ali je kdo sumil Hary Orcharda, dokler ni bil razkrinkan pri obravnavi Moyerja, Haywooda in Pettibona? Kakor naši "revolucionarji", tako je hotel tudi Hary Orchard spraviti svet v red "po svoje". Ampak nekaj mu je treba priznati: Prakticiral je, kar je govoril in učil. Ali je to mogoče reči o voditeljih "masne akcije"? Največ teh voditeljev se je 1. maja, ko so množice manifestirale na javnih mestih, poskrilo.

In kje so bili "masni akeionisti" v teku vojne? Največ tistih, ki sedaj napadajo izvrševalni odbor in mu očitajo, kako je "rmen", je bilo skritih tako dolgo, dokler ni bil podpisan mir.

Propaganda "levega krila" je dosegla eno: Dala je državnim legislatorjem priliko, da bodo sprejeli več protidelavskih zakonov, kakor bi jih sicer. Pojdite v Washington, in videli boste, kako se pod pretvezo "levega krila" pripravljajo zakoni o nadaljni špionaži, poleg tega se pa osvoboditev političnih jetnikov čimdalje bolj otežkočuje. Seveda, "levo krilo" sploh noče, da se osvobode. Debs in O'Hare so "levemu krilu" sredstvo za radikalno propagando, iz katere naj sledi "diktatura".

Pet tajnikov narodnostnih federacij je pisalo strankini eksekutivi, da so proti vsaki nameravani akciji, ki se tiče osvoboditve političnih jetnikov. In če bi se imeli politični jetniki — z menoj vred — zanašati na pomoč "levega krila", so lahko kar prepričani, da bo moral vsak presedeti svoj termin v ječi.

V začetku že sem dejal, da mi je vsako frakeijsko gibanje v stranki zoparno. Frakcionisti so si nadjali naslov "levo krilo" in so s tem ustvarili v stranki frakcije. V svojih glasilih agitirajo, naj se v stranki postavljajo za strankine uradnike le člani "levega krila" — tisti, ki pogoltnejo brez kritike vse, kar pride od tam. Poleg tega so začeli s propagando, ki gre za tem, da se vržejo iz stranke vsi tisti, ki ne verujejo v fraze tega krila. Vzlic vsemu temu početju se pa še drznejo očitati strankini eksekutivi, da je avtokratična.

V očigled vseh teh protislovij naj se torej nihče ne čudi, če pokličem pri tej priliki v spomin M. E. White in Harry Orchard.

* * *

Dne 26. junija je imelo "levo krilo" v New Yorku svojo konferenco, na kateri pa, kakor smo doznali, ni bilo nobenega pravega sporazuma, zlasti se delegati niso mogli zediniti glede politične akcije, katero skrajni elementi popolnom prezirajo. Sedaj se čuje mnenje, da bo "levo krilo", ako ne uspe na konvenciji 30. avgusta, in ne dobi kontrole nad tranko, ustanovilo svojo organizacijo. Čakajmo, da vidimo, kaj bo iz tega.

Ameriško delavstvo in politika.

Kakor poročajo listi, pride v kratkem v Ameriko Arthur Henderson, znani vodja angleških delavcev in socialistov, da razloži ameriškemu delavstvu pomen delavske politike.

Takoj moramo konstatirati, da je Hendersonov prihod v Ameriko srečna misel, kajti v nobeni deželi na svetu ne potrebuje delavstvo političnega pouka tako nujno, kakor v Ameriki.

Angleško delavstvo je že zdavnaj spoznalo važnost delavske politike. Na Angleškem se strokovno organizirano delavstvo zanima za politično akcijo ravnotako, kakor za gospodarsko. V bojih, ki jih je imelo angleško delavstvo s kapitalističnim razredom v zadnjih desetletjih, — je spoznalo vrednost in potrebo parlamentarne akcije, vzporedne z gospodarsko akcijo. Kako je danes delavska politika na Angleškem vpoštevana ve vsak, kdor se je kaj zanimal za zgodovino njenega gibanja in razvoja v zadnjih desetletjih. V tovarnah, pristaniščih in rudnikih imajo angleški delavci svojo organizirano moč, ki jo vporablja ob vsaki priliki, kadar hočejo kaj doseči, in vsaka taka akcija je na drugi strani podprta s politično močjo delavstva, potom njegovih zastopnikov v parlamentu. Kadar nastane v rudniku ali pristanišču štrajk, je zadeva takoj v parlamentu, in časopisje je na ta način prisiljeno pisati o zadevi. To pa ima za posledico, da se o razmerah, ki vladajo v industriji, kjer se vrši štrajk, razpravlja vsepovsod na dolgo in široko. Na ta način se pripravlja in dela javno razpeloženje v prid delavski stvari z dveh mest. Svesti si tega dvojnega orožja, postaja angleško delavstvo čimdalje bolj aktivno na političnem polju, in s to aktivnostjo postaja tudi aktivnost na gospodarskem polju pogumnejša in dobiva več iniciative.

Leta 1910. je imela Labor Party, katere član je Henderson, in ki je federativno zvezana s socialistično Independent Labor Party, 42 poslancev v parlamentu. Njen politični vpliv je od tedaj tako zrastel, da jo je morala angleška vlada prav resno vpoštevati. Kako jo je začela angleška vlada vpoštevati, je razvidno iz tega, da ni bil od tedaj naprej sprejet v angleškem parlamentu noben splošen družaben zakon brez posvetovanja z zastopniki te močne politične delavske stranke. Posledica te politične moči, ki se ni zrealizirala le v številu delavskih mandatov v parlamentu, ampak je imela svoje simpatičarje v vseh angleških nižjih in višjih družabnih krogih, kakor pri uradništvu, pri profesorjih, učiteljih in umetnikih, je bila, da je bil Henderson poklican v ministrstvo za delo.

Vsled stališča, ki ga je bila angleška vlada zavzela za časa vojne proti socialističnim delegatom, ki so bili namenjeni, da odpotujejo v Stockholm, da pripravijo pot za obnovo druge Internacionalne, s tem da jim je odrekla potne liste, je postalo Hendersonovo stališče v ministrstvu nevzdržljivo, in kmalu nato je resigniral.

Pri zadnjih volitvah so dobili socialisti, spojeni z unionisti 52 poslancev. Da jih bo morala angleška

vlada z naprej še bolj vpoštevati kakor doslej, se da sklepati iz poročil, ki prihajajo iz Anglije in iz katerih je razvidno, da pripravlja angleško delavstvo svoji vladi velike skrbi. Najbolj razjarjeno je angleško delavstvo sedaj radi tega, ker je vlada sklenila imperialističen mir.

Že v vojnem času si angleško delavstvo ni dalo kar meni nič, tebi nič kratiti svojih pravic. V malo kateri drugi državi — če sploh v kateri — so imeli nedelavski krogi in vlade tak rešpekt pred delavstvom, kakor na Angleškem.

Kako pa v Ameriki? — Ravno narobe! V tej deželi najbolj razvitega kapitalizma in razširjenega profiterstva, v deželi, kjer štejejo le milijoni in milijarde, nima delavstvo v kongresu niti enega zastopnika. Delavske politike, ki bi kaj štela, sploh ni. V gospodarskem in političnem oziru je delavstvo samo blago, ki se z njim trži kakor na sejmu. Štrajke vdušuje privatna policija, in se o njih v postavodajah sploh ne govori. Kapitalisti, ki zajemajo svoj dobiček iz produkcije, ki ga jim pripravlja masa, vedo, da jim ta masa zasužura tudi politično moč, kadar pridejo volitve. Tega jim ni treba ugibati. Zakaj ne? Zato, ker hočejo tisti, ki so na krmilu strokovnih organizacij, Gompers in drugi, naj se delavci ne pečajo s politikom. Kapitalistično časopisje hvali take voditelje delavstva, češ da je njih držanje modro in pravilno, navadni politični "ring leaderji", najeti kapitani starih političnih strank, se pa smejejo v pest, ker jim ostaja ta masa stoječa voda, v kateri love politične kaline. In tako postaja delavski politični material v rokah kapitalističnih strank sredstvo za gradnjo in utrjevanje kapitalistične trdnjave v Ameriki. Samostojne delavske politike v smislu angleškega delavstva v Ameriki kratkomalo ni. Socialistične stranke se pa cepijo v strančice, ker se ne morejo strinjati glede na taktiko.

Na vsak način je Hendersonov obisk in njegov nasvet, ki ga namerava dati glede na politično akcijo ameriškemu delavstvu, pozdraviti.

Če ga bo ameriško organizirano in neorganizirano delavstvo razumelo, je mogoče, da se začne za ameriško delavsko politiko nova doba.

Drskar.

Mnenje o Wilsonu.

Kakor se zdi, se nekateri nemški socialni demokratje niso motili o Wilsonu in njegovem mirovnem načrtu že od začetka, ko je objavil svojih 14 točk z ozirom na mirovne pogoje. Iz pogovora, ki ga je imel korespondent Hecht od Chicago Daily News s sodrugom dr. Stadtlerjem v Berlinu meseca marca t. l., je posneti, da so se gotovi socialisti v Nemčiji že tedaj bali, da se Wilson ne zaveda svoje velike naloge, da je idealist stare šole, in da vsled tega tudi ne bo mogel rešiti mirovnih nalog, kakor bi jih moral, in da se zaradi njegovih utopističnih nazorov morali njegovi poizkusi, ko je prišel kritični čas zanje, razbliniti, kar je pomenilo za vse tiste, ki so vanj verjeli, veliko razočaranje.

Dr. Stadler, socialni demokrat, je dejal korespondentu Hechtu v pogovoru o boljševiški nevarnosti in Wilsonovem miru sledeče:

“Predsednik Wilson se bori proti boljševizmu z lesenim mečem politične demokracije. M. Pichon, francoski imperialist, ima mnogo jasnejši vpogled v svetovne dogodke od Wilsona. Seveda niso imperialistični bajoneti proti boljševizmu nič uspešnejši, kakor je Wilsonov lesen meč. Pred vsem je treba razumevati Wilsonovo popularnost v Nemčiji, ko je izbruhnila revolucija. Od začetka 1918., ko so socialno demokratične tendence zavzele mesto v Nemčiji, se je naše ljudstvo obrnilo direktno do Wilsona. On je bil dozdevni svetovni vodja proti boljševizmu in imperializmu. Bil je eden izmed največjih idealistov — demokratičen pacifist.

Wilson še vedno veruje v Wilsona — to je bilo meseca marca t. l. — in to je največja nevarnost za Nemčijo. Z ostalim svetom stoji Nemčija v nevarnosti, da sprejme Wilsonovo načelo lesenega meča in dobi s tem od strani boljševizma najhujši udarec. Wilson se je postavil na stališče osamljenega voditelja, ki je čisto ločen od resničnih tekočih dogodkov. Wilson je nevaren političen anahronizem, potomec večerajšnjih iluzionistov. Pred svetom stoji kot zagovornik demokratične misli iz leta 1800. O velikanskih posledicah vojne, to je da demokracija ni triumfirala v tej vojni, ampak da je bila v teh petih letih le balzamirana za vso večnost, je popolnoma neveden. Niti ne pomisli, da so bile demokratične ideje, porojene v Franciji leta 1789, pokopane z 8,000,000 padlih vojakov v Franciji, Belgiji in Rusiji.

Namesto da bi bil vodja ene današnjih svetovnih sil (gotovo misli socialistične), je postal Wilson le filozofičen zastopnik preživle buržvazne duše. Namesto da bi šel vzporedno z duhom časa in motril gospodarski razvoj vojne, se je v zadnjih petih letih poglobil v večerajšnjo politično šuplino. Sedaj se nahaja v zelo čudnem položaju. Iznašel je, da je imperializem Lloyd Georga, Orlanda in Clemenceaua mnogo realnejši in jačji od demokratičnih idealov, o katerih je sanjal, ko je mislil, da se bo antanta zanje vojskovala, kakor je jačji tudi gospodarski proletarianizem od njegove “zmagonosne demokracije”.

Štiri leta in pol je živel Wilson v iluziji, da se je vršila vojna med demokracijo in militarizmom. V tej iluziji je dobil v Nemčiji svoje pristaše v Scheidemannu, Erzbergerju, Payerju in njim podobnim. Na koncu vojne so se te iluzije vsled dveh realnosti — vsled kapitalističnega imperializma na zapadu, in boljševiškega nereda na vzhodu, razblinile v prazen nič.

Ker se Wilson ni hotel pečati ne z enim ne z drugim, je izgubil vlogo svetovnega voditelja. Ker ni hotel zavreči lesenega meča, ostaja danes vzlic svoji dobri volji, le še nezmožen polovičar. Ker se ni hotel boriti proti boljševizmu in imperializmu z edinim logični morožjem, je izgubil priliko, da reši svet. Kakšna sredstva pridejo tukaj v poštev?

Inauguracija drastičnih socialističnih reform na znotraj, in omejitve ruskega boljševizma z zavarovanjem meja.

Zavezniki morajo spoznati enkrat za vselej, da je moč politične sile prešla v industrijo, vsled česar je treba svet preobraziti v tem smislu, ne pa v političnem.

Demokratične ideje so danes v političnem svetu mrtve. Sedaj prihaja v Nemčijo Leninov klic od vzhoda. Ta klic ima dvojen pomen. Na prvem mestu je to duševno obhajilo med rusko in nemško revolucijo. Ruska revolucija ni demokratična, ampak družabno-gospodarska, s tendencami proletarske diktature. Scheidemann, Ebert in Erzberger niso bili v nemški revoluciji. Oni spadajo z Wilsonom vred v revolucijo izza leta 1789 v Franciji. Nemčija stoji danes na razpotju: Naprej ali nazaj. Na Eberta in na Scheidemana ne gleda v Nemčiji nihče. Oba sta političen mrk.

Lenin ve to; on ve, da bi nemška revolucija gnila v smeri boljševizma ali diktaturi proletariata. Lenin je vedel, da postavi vojna svet pred revolucije in nemir. Ve tudi, da je Nemčija most med vzhodom in zapadom. Ako postane Nemčija boljševistična, pride boljševizem preko nje na zapad, ako ne, bo lokaliziran in kot tak lahko utišen. Imperialisti vedo to, pa ne mislijo, da je treba vsled tega mase srečati na pol poti, da je treba uvesti gospodarske reforme. Socializem daje pogoje za te reforme. Socializem priznava vse razrede kot enakopravne, in priznava družbo kot celoto. Boljševizem priznava le proletariata in proglašava pravico delavstva, da odredjuje svoje zakone. Socializem je organičen; boljševizem je individualističen.

Leta 1789. je politična zmaga prinesla možnost popularnega izražanja ljudske volje, to je volitev. To orožje je postalo danes lesen meč, kajti danes žele te mase, ki so najštevilnejše v družbi, del resnične moči, ki ni več politična, ampak industrijalna. Boljševizem je napačno in fantastično eksperimentiranje s socialističnimi tendencami mnogih stoletij. Njegova moč leži v dopadajanju posameznikove domišljije v masah.

Navidezna demokracija, kakršno propagira Wilson, je preslaba za odpor proti temu domišljavemu dopadajanju; za rešitev situacije je tudi preveč oddaljena od realnosti. Edina sila, ki je zmožna izvesti to nalogo, leži v socialni demokraciji.”

Dr. Stadler tudi ne verjame, da bo Liga narodov rešila to vprašanje. Liga narodov, pravi, je podobna slepiču v človeškem telesu, ki je pač tam, pa brez vsake organične potrebe ali koristi. Dalje meni, da ne misli, da zapade Nemčija boljševizmu, vendar pa da ni nevarnost še minila.

Mannerheim in Kolčak.

Neki dopisnik iz New Yorka piše liberalnemu tedniku (Reviji) New Republic o Mannerheimu in Kolčaku sledeče

Zvezne vlade nočejo priznati ruske sovjetske republike iz sledečih vzrokov:

1. Ker je sovjetska vlada sedaj ali pa je bila prej baje pronemška;

2. Ker temelji sovjetska vlada na terorizmu;
3. Ker je sovjetska vlada nedemokratična in ne reprezentira nemškega ljudstva.

Med tem so pa zavezniki že zdavnaj priznali belo vlado na Finskem pod diktaturo Mannerheima, vzlic temu da so, kakor se zdi

1. Nemške čete pomagale beli gardi uničiti socialistično republiko na Finskem in da je general Mannerheim pošiljal zopet in zopet telegrame, v katerih je izražal nemškemu kajzerju simpatije in čestitke, medtem ko se je sovjetska vlada trudila na vse načine, da izpodkoplje nemško vlado in njen vpliv med nemškim vojaštvom na ruski fronti. Finska vlada je bila mnogo bolj pronemška, kakor pa ruska.

2. Ko je prišla sedanja finska vlada na krmilo, je dala v teku nekaj dni postreliti in pobesiti nad 6,700 članov socialistične republike, poleg tega je pa zaprla nad 70,000 drugih.

Do 1. novembra 1918. je bilo v Rusiji ustreljenih 3,800 oseb, vstevši mnogo korumpiranih sovjetskih uradnikov, ki so bili zapleteni v protirevolucionarno gibanje. Finska bela vlada je bila torej mnogo bolj teroristična, kakor ruska.

3. Ko je finska vlada pozaprla skoraj 90,000 socialistov in jih pregnala nad 50,000 iz dežele preko meje v Rusijo in ko je podvzela vse potrebne varnostne korake, da si zasigura parlamentarno večino, pa je bila vzlic vsem previdnostim izvoljena večina socialistov, ni general Mannerheim dovolil, kakor niso zavezniki dovolili pri volitvah v Vladivostoku, da zasedejo svoja mesta v parlamentu. Medtem je sovjetska vlada odvzela vsem tistim, ki ne delajo, da se prežive, pravico glasovanja. Finska vlada je bila torej precej manj demokratična kakor ruska.

Skoraj ravno tako zgodovino bi lahko navedli o Kolčaku, tem velikem zagovorniku demokracije in novega reda v Omsku, katerega vlado so priznali zavezniki in ga podpirali z živili in municijo.

Na ta način je vsak argument, ki ga imajo zavezniške vlade proti priznanju sovjetske vlade odvaغان proti Mannerheimu in Kolčaku. Vzlic temu sta zadnja dva priznana od zaveznikov, okrog Rusije je pa ustanovljena blokada, da bo narod še bolj stradal in izumiral, kakor je doslej.

VPODPORO LISTU.

John Kunstelj, Gross, Kans.	\$ 50
John Petrich, Youngstown, Ohio	50
John Trčelj, Lawrence, Pa.	50
Anton Rupnik, Southview, Pa.	1.00
John Petrick, Youngstown, Ohio	1.00
Anton Šular, Gross, Kans.	50
Slov. soc. klub št. 50, JSZ., Virden, Ill.	10.00
<hr/>	
Skupaj	\$ 14.00
Zadnji izkaz	110.20
<hr/>	
Skupaj	124.20

ADVERTISEMENT

Slov. delavska

podporna zveza

Ustanovljena dne 26. avgusta 1908.

Inkorporirana 22. aprila 1909 v državi Penn.

Sedež: Johnstown, Pa.

GLAVNI URADNIKI:

Predsednik: IVAN PROSTOR, 6120 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Podpredsednik: JOSIP ZORKO, R. F. D. 2, Box 113, West Newton, Pa.

Glavni tajnik: BLAS NOVAK, 634 Main St., Johnstown, Pa.

1. Pom. tajnik: FRANK PAVLOVČIČ, 634 Main St., Johnstown, Pa.

2. Pom. taj. ANDREJ VIDRICH, R. F. D. box 4, Johnstown, Pa.

Blagajnik: JOSIP ŽELE, 6502 St. Clair Ave., Cleveland, O.

Pom. Blagajnik: ANTON HOČEVAR, R. F. D. 2, Box 27, Bridgeport, O.

NADZORNI ODBOR:

Predsednik nadzor. odbora: JOSIP PETERNEL, Box 95, Willock, Pa.

1. nadzornik: NIKOLAJ POVŠE, 1128 Fabyan St., City View, N. S. Pittsburgh, Pa.

2. nadzornik: IVAN GROSELJ, 885 137th St., Cleveland, O.

PEROTNI ODBOR:

Predsednik perot. odbora: MARTIN OBERŽAN, Box 72, East Mineral, Kans.

1. porotnik: FRANC TEROPČIČ, R. 1, Banonza, Ark.

2. porotnik: JOSIP GOLOB, 1916 S. 14th St., Springfield, Ill.

VRHOVNI ZDRAVNIK:

Dr. JOSIP V. GRAHEK, 843 E. Ohio St., Pittsburgh, Pa.

Glavni urad: 634 Main St., Johnstown, Pa.

URADNO GLASILO: PROLETAREC.

3639 W. 26th St., Chicago, Ill.

Čenjena društva, oziroma njih uradniki, so uljudno prošeni pošiljati vse dopise naravnost na glavnega tajnika in nikogar drugega. Denar naj se pošlje edino potom Poštinih, Expressnih, ali Bančnih denarnih nakaznic, nikakor pa ne potom privatnih čekov. Nakaznice naj se naslavljajo: Blaž Novak, Title Trust and Guarantee Co. in tako naslovljene pošiljajo z mesečnim poročilom na naslov gl. tajnika.

V slučaju, da opazijo društveni tajniki pri poročilih glavnega tajnika kake pomanjkljivosti, naj to nemudoma naznanijo uradu glavnega tajnika, da se v prihodnje popravi.

VABILO NA PIKNIK,

ki ga priredi društvo Postojnska Jama, št. 151, S. D. P. Z. v Dalagua, Colo., v nedeljo dne 3. avgusta. Igrala bo izvrstna godba na pihala (Dalague Union Band). Vstopnina za moške 50c.; dame vstopnine proste. Za izvrstno postrežbo in zabavo bo pre-skrbljeno.

Bratska društva ter šlovensko in hrvatsko občinstvo od tu in okolice vabimo, da se polnoštevilno udeleži tega piknika. V enakih slučajih bomo prijaznost vračali.

Andrej Miklavec, tajnik.

J. S. Z.

Detroit, Mich. — Članom J. S. Z.! Na seji kluba št. 114, J. S. Z., je članstvo razpravljalo med drugim o Izjavah, ki jih je izdal gl. odbor J. S. Z.

Po daljši in stvarni diskusiji je prišlo članstvo do zaključka, da so vse tri izjave času primerne, vsled česar se članstvo z njihovo vsebino strinja. Logično je članstvo tudi pripravljeno eksekutivno podpirati, da se v izjavah navedene ideje izvedejo v praksi.

Ker želi članstvo kluba št. 114, da delajo v bodoče vsi člani J. S. Z. složno z nami, je klub sprejel sledečo resolucijo:

Sodrug! V teh kritičnih časih apeliramo na vse člane J. S. Z., da obdržimo J. S. Z. skupaj in delamo z vsemi močmi na to, da postane čim večja in vplivnejša. Agitirajmo tudi, da dobi njeno glasilo "Proletarec" kolikor mogoče več naročnikov. Pridobivanje naročnikov in razpečevanje socialistične literature bodi naša glavna naloga. Učimo sami sebe in druge, da nas ne bo našel čas nepripravljene za velike naloge, ki pridejo.

Tudi naša želja je, da se pridružimo A. S. P., vendar ne preje, dokler se razmere v A. S. P. ne izboljšajo. To, upamo, se zgodi po konvenciji.

Sodrug! delavci! Stojmo trdno v vrstah razredno zavednih proletarcev, pojačujmo jih in pripravljajmo človeštvu pot v boljšo družbo.

Člani Jugoslav. socialist. kluba št. 114.

UTRINKI.

Na Reki je prišlo dne 6. t. m. do ostrih bojov med italijanskimi in francoskimi vojaki. Imenovana je komisija, da preišče afero, ali še preden je prišlo do tega, so Italijani podajali izjave, da so Francozi napadli njih bojne ladje, vsled česar da so se morali braniti in je prišlo do obžalovanja vrednih dogodkov . . .

Komisija ima dognati, kaj je na stvari resnice, in mi lahko počakamo, da dovrši ta komisija svoje delo. Vendar pa že sedaj lahko pravimo, da bo uspeh preiskave, če se bo pravilno vršila, precej drugačen, kakor italijanske izjave. Za to mnenje imamo tehtne razloge. V primorskih krajih je bilo, odkar so jih Italijani zasedli, že mnogo spopadov in izgrediv, a vselej so bili Italijani — seveda po njihovih poročilih — napadeni. Tudi v krajih, v katerih ni nobenega vojaštva, razven italijanskega, je bilo tako. Menda so Slovenci na Goriškem in Hrvatih v Dalmaciji in na otokih stokrat hrabrejši, kot smo kdaj mislili, da se upajo brez orožja napadati oborožene italijanske vojake. Stereotipno se ponavljajoča trditve, da so bili Italijani v vsakem slučaju napadeni, mora že pri najbolj lahkovernih ljudih zbuditi sum.

V italijanski zbornici je Nitti govoril o teh dogodkih in velikodušno priznal Francozem, da imajo enake kreposti kakor Italijani, ampak . . . tudi enake

napake. Med temi da je vročekrvnost. To naj bi najbrže pomenilo, da je reške dogodke zakrivila le vroča kri, z drugimi besedami, da je nastal ves boj le iz nesporazuma. Italijanski šovinisti bodo smatrali za velikodušnost, da ni njih ministrski predsednik pripisal krivde z gromovitimi besedami Francozem; poznavalci italijanskih oficijelnih metod bodo spoznali, da ni bilo mogoče meni nič tebi nič odvaliti krivdo na Francoze.

Medtem so prišli do besede ljudje, ki lahko povedo kaj natančnejšega o teh bojih in po njihovih poročilih se da sklepati, da je bilo prelivanje krvi pač provocirano, ampak na precej drugačen način, kakor so Italijani opisovali. Med očividci bojev je bil tudi ameriški dopisnik Thomas Stewart Ryan, ki si je nabral mnogo izkušenj v okupiranih krajih in se je drznil povedati o ondotnih razmerah tudi precej rasnice, s čimer se je italijanski gospodi hudo zameril. Takoj po reških dogodkih ga je italijanska oblast izgnala z Reke, dasi ni imel do tedaj še prilike, da bi bil kaj poročal o teh bojih, iz česar se prav lahko zaključuje, da so te oblasti imele slabo vest. Ko je bil deportiran z Reke, je dobil seveda le bolj proste roke, da sporoči resnico, kar je tudi storil.

Če ne bi bil Ryan resen poročevalec, bi bilo zelo težko verjeti njegovo povest. Ali njegova prejšnja poročila so preizkušena, in zato se tudi zadnje ne more pripisati maščevalnosti. Če pa je le del tega, ker poroča, resničen, tedaj je bil napad na francoske vojake dejanje bestijalne strasti in se ne more opravičiti z nobeno vročekrvnostjo. Verjetno postaja Ryanovo poročilo že zaradi tega, ker imajo Italijani na Reki čez 20,000 bož, Francozi pa celih 500; razun tega ima Italija na Primorskem celo armado, in že dober streljaj od Reke, v Opatiji, stoje njene rezerve. Bilo bi torej res zelo čudno, če bi Francozi začeli kakšno ofenzivo proti Italijanom. Po Ryanovem opisu je pričela izgrede reška mularija, ki je organizirana pod imenom "Giovanni Fiumani". Tolpe teh nadebudnih smrkavcev so napadale francoske, po ukazu italijanskega poveljujočega generala neoborožene vojake, italijanska infanterija in mornarica ji je pa prišla na pomoč, da je lahko pod njeno zaščito masakrirala ranjence. Prizori, ki jih opiše Ryan, so tako grozni, da se človeku ježe lasje na glavi.

Ne vemo, kaj mislijo zavezniki ukreniti v pričakovanjih takih dogodkov, ki se ponavljajo. Vemo pa, da je bila od vsega začetka največja napaka, da so prepustili okupacijo popolnoma, ali skoraj popolnoma Italiji, ki je vendar kar prve dni pokazala, kako smatra svoj mandat. Če je bila po mnenju zaveznikov okupacija res neizogibna, tedaj naj bi bila to res zavezniška, ne pa italijanska okupacija. Za Italijo je okupacija pomenila natančno toliko kolikor aneksija in v tem smislu je tudi postopala v okupiranih krajih.

Reška afeta pa bi gospode v Parizu lahko napravila vsaj nekoliko bolj previdne napram italijanskim trditvam in tajitvam. Če se morejo take reči zgoditi francoskim vojakom, tedaj se tudi ju-

goslovanske vesti o deportacijah Slovencev in Hrvatov, o progonih in vsakovrsnem šikaniranju ne smejo tako lahko jemati, kakor se je doslej godilo. Sicer pa, kakor smo dejali, počakajmo na rezultat preiskave. Upamo, da vsaj ta ne izgine v ropotarnici tajne diplomacije.

Naši dobi so dali že vse mogoče attribute. Poleg vseh označb, ki jih je že dobila, pa lahko pravimo, da je tudi čas satire. Malokdaj je bilo za humoriste toliko snovi za dobrodušno humoristično, pa tudi za bridko ironično in strupeno satirično porabo, kolikor v naši dobi. Svoboda je nekakšna krilata beseda teh dni, pri tem pa gre v praksi svoboda še tam rakom žvižgat, kjer je človek včasih mislil, da je večna in da je nihče ne bi mogel omejiti. Zrak je na primer veljal za domeno najsigurnejše svobode in je bil zato posebno pri pesnikih neizmerno priljubljen. "Prost kakor ptič v zraku" je dejal človek, kadar je hotel prav posebno naglasiti svobodo. Ali v dobi kapitalizma se krčijo snovi tudi pesnikom čimdalje bolj. Zrak ni le idealni prostor ptičjega leta, ampak tudi trgovski predmet. Tudi kot tak je bil sicer doslej še prost; ali zdi se, da bo to kmalu pri kraju. V nekaterih krajih se na znanih kolibah, v katerih more ubogi avtomobilist, čigar mašina je na poti opešala, dobiti od kralja Rockefellerja podražene gazolina, že skrivajo dosedanji gostoljubni napisi "Free air", in če hočeš napihniti sevrknjeni obroč, je pripravljena luknjica, ki sprejme tvoj nikel, preden zapiha zrak v pumpo. Počakajmo malo, pa dobimo še mitnice v zraku, pri katerih se bodo morali ustavljati letalci, preden jim bo dovoljeno ob melodičnem spreljevanju otorja nadaljevati zanosno pesem o svobodnem zraku. Kapitalizem bo pa moral razpisati nagrado, da odkrije kdo kaj, kar je še zastoj; le dvomimo, da bo kdo dovolj lahkoumen, da bi se uležil take tekme.

Presednik Wilson je izrazil željo, da bi kmalu dobil priliko, da se pogovori s senatom, oziroma s senatnim odsekom za zunanje zadeve o mirovni pogodbi. Po vesteh iz Washingtona pa nima odsek enake želje. Bolj po domače bi se reklo, da odklanja Wilsonovo željo, kar je pač njegova pravica, kar se pa vendar ne more smatrati za veliko uljudnost. — Zdi se, da hoče republičanska stranka izrabiti pozicijo, ki ji jo daje njena večina v senatu, in sicer brezobzirno izrabiti. Če je tako — in vsa znamenja kažejo, da je tako, — tedaj stojimo pred ostrimi političnimi boji, kakršnih že dolgo ni bilo v deželi. Delavstvo, ki nima razloga, da bi se ogrevalo za demokratično ali pa za republičansko stranko, ima pa sto razlogov, da se zanima za to boj in da ga pazno zasleduje, ker se bo iz njega lahko prav mnogo naučilo in izpolnilo svoj politični zaklad.

Nemška narodna zbornica je z večino glasov odobrila mirovno pogodbo in Ebert jo je podpisal. Vojna z Nemčijo je torej končana. Blokada je odpravljena in industrijalne dežele se že pridno pripravljajo, da obnove trgovino z Nemčijo. Stvar iz-

gleda zelo hladna, pa je vendar tudi humor v njej. Na vseh straneh je slišati, da je hitra obnovitev trgovine potrebna, ker ne bi mogla Nemčija drugače izpolnjevati mirovnih pogojev. To je gotova resnica; Nemčija potrebuje trgovino tudi zaradi svoje eksistence. Ali kljub temu je smešno, če se prikazuje stvar tako, kakor da se iščejo trgovski stiki le iz usmiljenja z Nemčijo. Če bi bila to res stvar dobrega srea, ne bi bilo tekmovanje med kapitalističnimi državami tako veliko in se ne bi tako trgale, katera da bo prva. Pa je velika ta gonja, in vzrok, četudi ni tako idealističen, je zelo razumljiv. Uboštvo Nemčije gor ali dol — če ne bo plačala, ne bo ničesar dobila, če pa bo dobila blaga, bo tisti, od kogar kupi, dobil profit. Živ krst ne bo pri tem mislil na to, da je bila Nemčija sovražnica, in nikjer ne bo vojna tako hitro pozabljena, kakor v kapitalističnih krogih. Ampak drugi pomisleki vstajajo, in ne vemo, če so vstali tudi gospodom diplomatom v Parizu. Kaj, če se začno dobre kapitalistične duše, ki bi tako rade hitro pomagale Nemčiji, med sabo lasati za prvenstvo v usmiljenju?

Iz Italije prihajajo skoraj redna poročila: Toliko mrtvih, toliko ranjenih. Kadar pogleda človek na zaglavja v listih, se mu zdi, kakor da so to poročila z bojišč. Pa pravzaprav niso. V Rimu, v Luceri itd. ni vojne. Niti Jugoslovani v teh mestih je ne bi mogli začeti, če bi hoteli, ker so večinoma le jetniki. Padli in ranjeni so sami Italijani, pravi Italijani, in tisti, ki so jim pognali kroglice v telese, so tudi pravi Italijani. Okrog Genove love anarhiste, s Cartanisetti na Siciliji pa odmevajo kliči: "Viva il soviet!"

Venem kraju prenehajo nemiri, v drugem se prično. In kadar misli vlada, da je z vsemi pri kraju, se ji razodene dejstvo, da je v Italiji še več mest in še več nezadovoljnih, lačnih, izkoriščanih množic. . . . Zdi se, kakor da je vse gibanje neorganizirano in da izbruhne vsak nemir v vsakem kraju spontano. To je večalimanj mogoče; v Italiji je sploh anarhični sentiment močan. Za trajno organizacijo je bilo — vsaj doslej — med delavstvom vse premalo smisla. Izjeme so pač v krajih z bogatejšo idustrijo in boljšo javno izobrazbo. V takih krajih ima socialistična stranka vpoštevanje vredne organizacije. Ali tudi če bi se moralo verjeti, da so vsi ti dogodki spontani, je za vlado vendar le majhna razlika, ali se slučajno ali pa po kakšnem načrtu vrše tako, da ni nikdar miru in nikdar kraja bojem. Ogromno število "nemirov" in njih intenzivnost kaže na vsak način, da so notranji problemi Italije zelo težki in da so vsakovrstna presenečenja mogoča.

Predsednik Wilson se je vrnil v Ameriko in je senatu predložil mirovno pogodbo, s katero je spojena tudi pogodba o ligi narodov. Predsednik se na vso moč poteguje za to, da sprejme senat to pogodbo neizpremenjeno, ter naglaša, da je liga narodov najvažnejši del vsega mirovnega dela. V senatu je velika opozicija proti ligi in doslej je še zelo nejasno,

kakšna bo njena usoda. Ali eno je jasno: Razlogi posameznih senatorjev, ki oponirajo ligi, so različni kakor noč in dan. Načrt lige ima veliko opozicijo, ali to ni močna opozicija; medtem ko jo pobijajo nekateri senatorji iz demokratičnih razlogov, ji nasprotujejo drugi iz nazadnjaških, in tako je težko razumeti, kako bi se mogla opozicija konsolidirati, da bi mogla doseči uspeh. Z druge strani pa je, kakor sedaj stvari stoje, enako težko razumeti, kako naj dobi liga večino, brez katere ne more biti priznana.

Absolutni nasprotniki lige, ki bi hoteli, da ostanejo med državami dosedanji zidovi, zastopajo povsem reakcionarno stališče, tudi če se ne zavedajo tega vsi med njimi. Temeljna ideja lige narodov je zdrava in želeti bi bilo, da se uresniči, kajti zveza vseh narodov na svetu bi bila sposobna, da pripravi pot resničnemu zblizanju narodov in končni rezultat bi bil lahko trajen. Seveda bi se za to morali izpolniti še drugi pogoji, kajti tudi tesna alianca držav sama na sebi še ne daje garancije za svojo trajnost. Toda dobra liga bi bila lahko pripravila pot takim uredbam, ki bi mnogo sporov odstranile, druge pa vsaj tako ublažile, da bi izgubili nevarno ost in bi se lahko izravnali mirno, kakor se izravnava spori posameznikov s pogajanjem, s kakšnim prijateljskim posredovanjem ali pa pred priznanim sodiščem. Vprašanje je le, kakšna liga bi bila v resnici dobra. Taka, kakršna je bila začrtana v Parizu, pač ne. Samo ime ne pomeni stvari; naslov "Liga narodov" ne pove dovolj; treba je vedeti, kaj se skriva za imenom. To je danes približno znano in lahko se pravi, da ne predstavlja pariški načrt na noben način tega, kar bi po pravici zaslužilo lepo ime "Lige narodov". Če bi izhajala opozicija s tega stališča, bi jo bilo pozdraviti. Tedaj bi bilo kaj upanja, da se izdela boljši načrt. Ni pa videti, da bi šla senatna opozicija za tem, ampak veliko bolj kaže, da bi nasprotniki radi pokopali vsako ligo in preprečili ustanovitve vsake, tudi najboljše. Tako bo najbrže vsa igra za ligo in proti ligi brez pravega pomena in zanimanje za ta boj bo prav tako hitro zaspalo, kakor je zaspalo zanimanje za vso pariško konferenco. Žalostna je politika vladajočih razredov in zdi se, da se niti iz najbridkejših izkušenj svetovne vojne niso dovolj naučili.

Če bi bil luksuz znamenje pravega bogastva, bi morali Jugoslovani kar plesati in prepevati od veselja. Kajti v Jugoslovanski državi najdemo sedaj luksuz kakor v malokateri drugi. V Belgradu je na primer 20, reci in čitaj dvajset ministrov. Kar težko si je zapomniti, za kakšne resorte vse imajo ministre. In nikakor ni gotovo, da jih ne napravijo še nekoliko, kajti strok, ki še nimajo ministrov, pa bi jih tudi lahko imele, ni težko najti, in ljudi, ki bi se žrtvovali", pa prevzeli ministrsko službo, se tudi ne manjka. Nas bi precej zanimalo, kdo pravzaprav v državi Srbov, Hrvatov in Slovencev ustanavlja ministrstva; v stari koruptni Avstriji je nekoč cesar ustanovil železniško ministrstvo, in zaradi tega je morala vlada požreti proketo grenko kritiko v par-

lamentu. Tako je bilo v absolutistični Avstriji; o državi Srbov, Hrvatov in Slovencev pa slišimo vsak čas, da je demokratična. Ali je mogoče, da se zajeđa v "demokratično" "Jugoslavijo Karagjordgjevićeva familija in gospoda Pašića enaka korupcija, kakršna je vladala v Avstriji, oziroma še nekoliko večja, kajti dvajset ministrov ni niti Avstrija nikdar imela? Da se pri tem poslužujemo izraza "korupcija", se nam že mora oprostiti, četudi bi nas Protićeva cenzura zaradi tega nemara konfiscirala, če ne bi bilo do Amerike malo predaleč. V stvari namreč nikakor ni težko naslutiti korupcije. Sedanja vlada v Belgradu potrebuje pristašev in je pripravljena storiti marsikaj, da jih dobi. Ena pot do tega cilja bi bila resnična remokracija, ki bi vladala po pravi ljudski volji. To se pa ne bi vjemalo z navadami gospoda Pašića in njegovih trabantov. V take eksperimente se staroradikaleci ne spuščajo; rajši ostanejo pri svojih starih metodah, pa si pridobe manjši krog ljudi, ki so interesirani na njihovi vladi, vedoči, da se jim bo dobro godilo, dokler bo na krmilu, in postanejo zato njeni agenti "iz prepričanja". Ministrski sedeži so prav primerne cene za take namene in Protića nič ne boli, če ima v svojem kabinetu cel regiment. Ni naša navada, da bi zobali ministre, za zajtrk; vemo, da so tudi ministri lahko koristni; ampak če bogatejše države lahko izhajajo z mnogo manjšim številom ministrov, bi šlo to tudi v Jugoslaviji — vsaj dotlej, dokler vlada v deželi sama revščina in dokler še narod sploh ni imel prilike, da pove svoje mnenje o uredbi države.

V Jugoslaviji imajo dvajset ministrov. Če je pa treba izvedeti, kje so vagoni, ki so bili iz Ljubljane s premogom poslani v Belgrad, pa ni ne enega, ki bi mogel dati kakšno pojasnilo o stvari. Pri centralni vladi "kraljestva Srbov, Hrvatov in Slovencev" menda ne vedo, da je glavna naloga uprave, da se posli dobro opravljajo, ne pa da ima čim večje število ljudi lepe naslove in plače zato, da ne delajo nič, ali pa da napravijo narobe, kar store. Že večkrat je bilo v nekaterih starokrajških listih naglašano nasprotje med vzhodom in zapadom v Jugoslaviji. Ne bomo prisegali prav na vsako besedo, ki je bila v tem oziru zapisana, kajti tudi na zapadu ni vse zlato, kar se sveti. Ampak zdi se vendar, da prevladuje v Belgradu nekakšen orientalski fatalizem, kateremu je treba napovedati brezobziren boj, kajti če se ne zatre pravočasno, ne preti Jugoslaviji nič manj kakor pogin. Jugoslavija je sprejela enoten koledar, kar je bilo na vsak način pametno; ali to še ne pomeni, da je zdaj Jugoslavija res v enaki vrsti z drugimi državami; za trinajst dni ne zaostaja za njimi na papirju, ali če se ne bo delalo, lahko zaostane za celo stoletje — ne na samem papirju, ampak v praksi, kar je hujše.

Poslaništvo "kraljevine" Srbov, Hrvatov in Slovencev v Washingtonu izdaja izjave, s katerimi hoče napraviti vtisk, da se v tej "kraljevini" ni vpeljal kaznen pretepanja. Baje se je primeril en sam tak slučaj, ki ga je zakrivil neki bivši avstrijski častnik.

in ta da je bil za to poklican na odgovornost. To bi bilo vse lepo in prav in vsakdo bi razumel, da se lahko zgode krivice tudi v najbolj demokratičnih deželah brez krivde vlade in proti njeni volji. Bojimo se pa prav zelo, da ta reč le ni taka, kakor jo slika poslaništvo; iz poročil o sejah narodnega predstavnštva v Beogradu se namreč spoznava, da je sodrug Bukšek iz Zagreba interpeliral o despotičnem postopanju srbskih oblasti in je pri tem omenil tudi "zversko batinanje", kar kaže, da ne gre za izjemen slučaj, temveč za nekaj, kar se je pač moralo večkrat ponoviti. Sodr. Bukšek ni protisrbski šovinst, temveč zelo trezen in prevdaren mož, ki si je pri osvobodilnem delu v času revolucije pridobil velike zasluge. On gotovo ne pretirava in ne govori v parlamentu reči, o katerih se ne bi bil prej prepričal. Doslej nismo nikjer čitali, da bi bil kdo od centralne vlade odgovoril na ta del njegove interpelacije. Kakšen je sklep?

Obrtni nadzornik v Ljubljani je inženir sodrug Štebi, ki je tudi v Ameriki med Slovenci dobro znan zaradi temeljitih člankov, ki jih je pisal o raznih delavskih vprašanjih zlasti v "Naših Zapiskih". Na čelu take važne institucije stoji socialist in — Ljubljana se še ni podrla. In niti podjetniki ne najdejo prilike, da bi očitali novemu obrtnemu nadzorniku kaj družega, kakor to, da zahteva od njih spoštovanje zakona. Kaj pomeni to? Vemo, da se je prejšnji obrtni nadzornik v Ljubljani precej trudil, da bi bil pravičen. V svojih poročilih je podajal zanimive statistike podjetniških prestopkov. To je bilo po učeno, ali prestopkov ni odpravilo. To kaže, da vendar ni vseeno, kdo je na takem mestu, da je tudi na osebi kaj ležeče in da je socialist, ki ima potrebno tehnično znanje ob sicer enakih pogojih bolj poklican za tako službo, kakor "nevtralen" ali pa naravnost protisocialističen mož. Treba je dobrih zakonov, ali treba je tudi ljudi, ki so sposobni, da izvr-

šujejo take zakone. Najboljša garancija za to pa bo vedno dobra organizacija; najboljši uradniki bodo močnejši, če se bodo mogli nanjo opirati, slabejši pa bodo pod njeno kontrolo manj izpostavljeni izkušnavam, ali pa bodo pravočasno odstranjeni, če ne bodo kos svojim nalogam.

Če ne varajo vsa znamenja, ne gre liberalna stranka na Slovenskem več navzdol, ampak kar naravnost drči v globočino. Nikdar ni ta ljuba stranka razumela svojega poklica in ga nikdar ne bo. Avstrija je padla, ali za liberalce se je izpremenilo komaj kaj družega, kakor državno ime. Res je, da se je tudi sama prekrstila in se zdaj imenuje Jugoslovanska demokratična stranka ter je v zvezi z delom bivše hrvaške koalicije in z radikalno stranko v Srbiji. Ali demokracijo bi človek v njej zaman iskal. Njena glavna ambicija je, da ostane vladna stranka, brez obzira na to, kakšna je vlada. Nadvse značilno je zanjo, da skuša ustanavljati nekakšne "narodne delavske organizacije", četudi bi jo bile prejšnje žalostne izkušnje lahko poučile, da ji ne cveto nikakršne rože na tem polju. Denarja je dovolj potrošila za take namene, organizacije pa vendar nikdar ni dosegla.

Bilo bi popolnoma naravno, če bi slovensko meščanstvo imelo svojo stranko in liberalna stranka bi bila za to primerna, kakor je klerikalna pravzaprav agrarna stranka. Če pa liberleci sami mislijo, da se ne morejo vzdržati drugače, kakor da ribarijo v razredu, ki ni njihov, tedaj je bolje, da kar napravijo testament. Dvajseto stoletje je prišlo tudi na Slovensko in v dvajsetem stoletju se snujejo stranke po interesih, ne pa po frazah. Podjetniški interesi stoje na eni strani, delavski na drugi; kdor noče verjeti tega, se mu bo tako godilo, kakor tistemu, ki noče verjeti, da se zemlja suče okrog solnea.

Čez široko, globoko in deročo reko je še vedno najvarnejša pot čez most.

Med knjige, katero bi moral prečitati vsakdo, ki hoče pridobiti nekoliko vpogleda v razna verstva, spada vsekakor *The Profits of Religion*. Spisal jo je znani socialistični pisatelj Upton Sinclair. Ta knjiga pomenja petnajst let njegovega dela in je edina te vrste v angleški književnosti. Knjiga (mehko vezana) stane 60c. Kdor je zmožen čitanja angleščine, naj jo naroči v upravnistvu Proletarca.

Pravi socialist ne sme biti rezervist, ampak mora biti vedno aktiven vojak svoje stranke. Kdor nosi svoje prepričanje le sam v sebi, ne koristi nič ne sebi, ne svoji stvari. Prepričevati mora tiste, ki še niso prepričani.

SLOVENCİ

pristopajte k

SLOVENSKI NARODNI PODPORNİ JEDNOTI

Naročite si dnevnik "Prosveta". List stane za celo leto \$4.00, pol leta pa \$2.00.

Vstanavljajte nova društva. Deset članov(ie) je treba za novo društvo. Naslov za list in za tajništvo je: 2657 So. Lawndale Ave. Chicago, Ill.

Ako čitaš Proletarca, pa spotedaj ga pokaži še tovarišu in mu se učiš ti. To bo duševni dobiček del, kar izveš ti in se raučil, česar ga priporoči, da bo tudi on to izveznal, da je dober list in te zanima, zate in zanj.

"ČAS"

je edina slovenska revija v Ameriki. "Čas" prinaša lepe povesti, koristne gospodarske in gospodinske nasvete, znanstvene zanimivosti, poučne in narodu potrebne razprave, mnogo mišnih slovenskih pesmic in poleg tega pa prinaša lepe in umetniške slike.

List shaja mesečno na 44 straneh in stane samo \$2.00 na leto, za pol leta \$1.00. Naroča se pri "Čas", 2711 So. Millard Ave., Chicago, Ill., v Clevelandu in okoli pa na 6033 St. Clair ave.

Za delavca je tako potrebno, da čita delavski list, kakor da se umiva, kopa, da ima oprano perilo in osnaženo stanovanje.

Severova zdravila vzdržujejo
zdravje v družinah.

Komfort za noge.

Ako so Vam ranjene noge ali se Vam pote ter na ta način povzročajo občutne bolečine, ki žgo in ustvarjajo srbljenje, ako nabreknejo noge v čevljih in rane povzročajo pri hoji trpljenje, ne čakajte. Dobite pri Vašem lekarnarju

Severa's Foot Powder

(Severov Prašek za noge) in komfort za Vaše noge bo zagotovljen. To je prijeten prašek za noge. Malo posutega praška med prsti in na vrh ter podplati vsako jutro in nekoliko v vsak čevlj ali nogovico povzroči čudeže. Cena 25 centi in 1c davka.

W. F. SEVERA CO.
CEDAR RAPIDS, IOWA

John Plhak & Co.

1151-1153 W. 18th Street

Chicago,
ILLINOIS.

Modna trgovina. Velika zaloga moških, ženskih in otroških oblek, izdelanih po najmodernejšem kroju. Cene nizke.

Vsak Slovenec, ki je zmožen čitanja angleščine, bi si moral naročiti "The Profits of Religion", ki jasno osvetljuje razne verske sekte v službi kapitalizma. Ta knjiga je eno najboljših del te vrste v angleški književnosti. Cena ji je 60c. Spisal jo je Upton Sinclair. Za dva dolarja vam pošljemo gori omenjeno knjigo, brošuro "V novo deželo", knjigo "Svetovna vojna in odgovornost socializma" in "Kdo uničuje proizvodnjo v malem". Naročila sprejema "Proletarec".

MILWAUKEE, WIS.

Seje slovenskega soc. kluba se vrše vsak drugi in četrti petek v mesecu v Illirija dvorani", 310—1st Ave. Ker so vedno važne stvari na dnevnem redu, zato Vas vaše dolžnost, da pridete vsi na sejo. Pripeljite s sabo tovariše, ki se zanimajo za razredni boj in še niso v organizaciji.

Ant. Jeraj, tajnik,
495 Park Str.

NAPRAVITE VAŠO PIVO DOMA
ZA 22c GALON.

To ni mehko pivo ali near beer, temveč pravo močno okusno in penasto pivo. Mi vam preskrbimo ekstrakt hmelja in malta "Victoria", s katerega si potem izdelate po našem navodilu izvrstno pivo. Cena ekstrakta za 14 galonov Lager pive je \$3.00, za Porter pivo \$1.00 več. Delati pivo doma in pošiljanje ekstrakta je dovoljeno. Pošljite denar in mi vam pošljemo poštno prosto blago.

VICTORIA SUPPLY CO.,
656 Morton Bldg., New York, N. Y.

Anton Linhart in sin

Pogrebni zavod in balzamovač

Kočije in avtomobili.—Privatne ambulance.—Eden najbolj znanih pogrebni zavodov na zapadni strani mesta.

5320 W. 25th Street,
MORTON PARK, ILL.
Tel. Morton Park 42

1344 W. 19th Street,
CHICAGO, ILL.
Telephone Canal 915

Mi pošljamo denar v vse kraje Slovenije,

Hrvatske, Srbije, Dalmacije,

in

druge dele Jugoslavije.

Vse denarne pošiljatve garantiramo.

American State Bank

1825-1827 Blue Island Avenue,
CHICAGO, ILL.

J. F. Štepinca, pred.

A. J. Krasa, blagajnik.

Nesreča se prigradi — bodite pripravljeni.

Pain-Expeller

pomaga takoj pri spahnenju, udarcu ali opeklinah.

Pašite na znak SIDRO. Po vseh lekarnah po 35c in 60c ali pa pišite na

F. AD. RICHTER & CO.,
325-330 Broadway, New York